

3 Kända ombyggnader, förändringar och underhållsarbeten

3.1 Källor och litteratur

Björklund, Börje. *Järvsö förr och nu*. Järvsö 1973.

Björklund, Börje. *Järvsö kyrka*. Ingår i serien Hälsinglands kyrkor XLIV, Uppsala 1984.

Björklund, Börje. *Kyrkan på ön berättar*. Järvsö 1988.

Hanzén, J. J:son. *Järvsö kyrka och dess föregångare*. Ljusdal 1938.

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Antikvarisk-topografiska arkivet, ATA, Hälsingland, Järvsö kyrka

3.2 Kronologisk förteckning

Årtal	Händelse	Källa
1100-1200-talet	Den första stenkyrkan på platsen uppförs.	Björklund, B. 1984.
1300-1400-talet	Kyrkan utvidgas sannolikt två gånger mot öster.	Hanzén, J. J. 1938.
1400-talet?	Kyrkan förses med murade valv, trol. kryssvalv. Sannolikt byggs sakristian och vapenhusen till vid denna tid.	Hanzén, J. J. 1938.
1520-talet?	Kyrkorummet förses med målningar av Måns Gadd i form av figurer, växtornament och bårder.	Björklund, B. 1988.
1628	Kyrkan omges av en bogårdsmur med minst två portar i muren. I kyrkans klockstapel finns en liten och en stor kyrkklocka.	Hanzén, J. J. 1938.
1640	Kyrkans predikstol tillverkas av Ljusdalsbonden (trol. Per Olofsson från Kämsta).	Hanzén, J. J. 1938.
1650	En ny ”skulle” (läktare) med svarveri omkring uppförs.	Hanzén, J. J. 1938.
1652	”Byggdes och förbättrades kyrkoglasen.” En läktare förbättras också.	Hanzén, J. J. 1938.
1673	Klockstapeln rätas upp av Olof Bengtsson från Hybo.	Björklund, B. 1988.
1682	Bänkinredningen byggs om.	Hanzén, J. J. 1938.
1685	Kyrkan får sin första orgel byggd av Olof Malmbergius, Stockholm.	Björklund, B. 1984.
1689	Ett nytt fönster tas upp på den södra sidan och två befintliga fönster förstoras av Måns Jonsson, snickare i Hudiksvall. Sakristian vitlimmas och även här upphugges ett nytt stort fönsterhål som förses med glasrutor. Kyrkan har orappade fasader.	Hanzén, J. J. 1938.
1690	Enligt visitationsprotokollet detta år är kyrkan nyligen vitlimmad invändigt förutom tre valv vilka är försedda med gammal målning. Golvet i högkoret är av tegel, men i själva kyrkan av tiljor. Läktarbarriären byggs om. Golvet i sakristian höjs och förses med tiljor. Nya bänkar i vapenhuset längs väggarna. Klockstapeln uppges vara förbättrad och nytjärad.	Hanzén, J. J. 1938.
1692	Ritning över bänkplatsernas fördelning upprättas. Av denna framgår att det även finns en knektläktare samt tre andra bänkar vid norra väggen vid altaret. Prosten Grubb skänker en ny altartavla av trä till kyrkan.	Hanzén, J. J. 1938.

1693	Fönstret i ”högkoret” utvidgas av Peder Johansson Moses.	Hanzén, J. J. 1938.
1700- talets början.	Enligt Olof Bromans skrift ”Glysisvallur” har Järvsö kyrka vid denna tid fyra utbyggnader från långhuset, två mot söder och två mot norr. De två mot söder är båda vapenhus, men det östra kallas för Lilla kyrkan då det är möblerat med bänkar och lösa stolar. På norra sidan återfinns sakristian, längst mot öster, samt en liten utbyggnad längre västerut på samma vägg ”varest i munkarnas gudstjänst grova syndare stått och undergått skriftermål”. Långhuset har sadeltak med spåntäckning och kröns av höga järnkors på gavlarna och tre spiror längs mittnocken.	Hanzén, J. J. 1938.
1703	En ny klockstapel av trä med lökkupol uppförs, vilken bär upp tre kyrkklockor. Storklockan gjuts om.	Björklund, B. 1988.
1705	Gavelfönstret mot öster sätts igen.	Hanzén, J. J. 1938.
1715	Ett bårhus byggs.	Hanzén, J. J. 1938.
1716	Källare inreds under sakristian.	Hanzén, J. J. 1938.
1725	Läktarbarriären förses med 30 bilder av bildhuggaren Blom från Gävle.	Hanzén, J. J. 1938.
1745	I ett visitationsprotokoll uppges att norra väggen i långhuset inte har några fönster.	Hanzén, J. J. 1938.
1746	Församlingen tecknar kontrakt med bygg- och murmästaren Anders Romberg från Dalarna om att bygga om kyrkan till en korskyrka.	Hanzén, J. J. 1938.
1747- 1748	Ombyggnadsarbetet startar. Ny dörr tas upp på västra gaveln samt två nya fönster längst bak i kyrkan. Den stora dörren mot söder muras igen. Gång till predikstolen i muren. Golvet i kyrkans västra del sänks så det kommer i samma nivå som det övriga kyrkorummet. Väggarna vitlimmas. Ny spis i sakristian. Ett förhus byggs utanför den norra väggen. Korskyrkan står därmed färdig.	Hanzén, J. J. 1938.
1749	Per Schissler beskriver och avbildar pelaren utanpå medeltidskyrkans norra mur vilken han omtalar som ”predikstolen”. Utbyggnaden inrymde en liten kammare där det fanns rum för fyra personer. Två nya stigportar byggs och bogårdsmur med trätak uppförs även på kyrkogårdens västra sida.	Hanzén, J. J. 1938.
1754	Nytt orgelverk tillverkas av Jonas Green och Petter Strähle, Stockholm.	Hanzén, J. J. 1938.
1760	Kyrkan vitrappas utvändigt.	Hanzén, J. J. 1938.
1761	Nya läktare byggs i utbyggnaderna.	Hanzén, J. J. 1938.
1772	Barockpredikstolen tillverkas av konstnären Magnus Granlund från Stockholm. (Predikstolen målas, förgylls och försilvras 1779 av Paul Hallberg från Hudiksvall). Ny prydnings kring orgelverket av Granlund.	Hanzén, J. J. 1938.
1780	Korskyrkan står helt färdig och inredd.	Björklund, B. 1988.
1795	Korskyrkan förklaras som för trång.	Hanzén, J. J. 1938.
1829	Kyrkan uppges vara inhägnad på västra, norra och östra sidan med stenmur under tak av bräder och på södra sidan av plank och gärdesgård, ”Emedan kyrkogården utvidgats åt söder”.	Hanzén, J. J. 1938.
1832	Ritningar till en ny kyrka, i form av en treskeppig basilika upprättas av C. G. Blom-Carlsson. Korskyrkan rivs. Arbetet med att bygga den nya kyrkan startar och det leds av byggmästare Alm.	Hanzén, J. J. 1938.
1838	En ny enskeppig kyrka i nyklassicistisk stil står färdig och den	Hanzén, J. J. 1938.

	invigs av ärkebiskop J. O. Wallin. Byggnaden ligger i norr-söder till skillnad mot den gamla kyrkan som låg i öster-väster. Kyrkobyggnaden består av ett stort långhus med sadeltak och ett vidbyggt torn i norr med sakristia i bottenvåningen. Långhuset har stora rundbågiga fönster och putsade fasader. Tornet kröns av en åttkantig lanternin med ett kors högst upp. Kyrkorummet har mycket enkel inredning med vitkalkade väggar, bänkinredning, läktare med orgel (från 1754, men omarbetad 1837), predikstol samt ett altare med ett högt kors och en altarring. Kyrkan har över 2600 sittplatser. I tornet finns tre äldre kyrkklockor. Begravningsplatsen har nu också blivit betydligt utvidgad söderut.	
1844	Byggmästare Norin i Norrala tillfrågas angående kyrkans hållfasthet. Under nära 50 år framöver diskuteras denna fråga gång på gång och olika åtgärdsförslag utarbetas.	Hanzén, J. J. 1938.
1853	Kyrkostämman beslutar att kyrkans yttertak ska omläggas med ”spiller”.	Hanzén, J. J. 1938.
1866	Kyrkogården utvidgas söderut.	Hanzén, J. J. 1938.
1876	Tornets taklist av tegel ersätts med ett listverk av trä.	Hanzén, J. J. 1938.
1878-79	Ett mekaniskt tornur monteras in i tornet som driver urtavlor i alla väderstreck.	Hanzén, J. J. 1938.
1890-92	Kyrkan byggs om till en ”falsk” basilika i fornkyrklig stil efter ritningar av arkitekt C. A Ekholm. Arbetet försenas fem månader av att en del av taket rasar in, men turligt nog skadas ingen människa. Omfattande restaurering. Nya kolonner förvandlar den forna salskyrkan till ett treskeppigt kyrkorum. Kyrkan får också sin korabsid. I absiden sju nischer placeras målningar med scener ur Jesu liv. Altarringen byts ut mot en ny. Barockpredikstolen ersätts också med en tidsenlig.	Björklund, B. 1984/ Hanzén, J. J. 1938.
1899	Reparation av yttertaket.	Hanzén, J. J. 1938.
1911	Kyrkan får sin första uppvärmningsanordning, av Skoglund & Olssons fabrikat, med en anordning med värmekammare och utgående varmluft i kyrkans sydvästra hörn.	Hanzén, J. J. 1938.
1912	Insättning av innanfönster.	Björklund, B. 1988.
1913	Kyrkogården utvidgas åter mot söder.	Hanzén, J. J. 1938.
1918	Bänkinredningen flyttas om så att en mittgång för första gången skapas i den nya kyrkan.	Hanzén, J. J. 1938.
1920	Ny orgel tillverkas av Åkerman & Lund.	Hanzén, J. J. 1938.
1923	De fem äldre gravhällar som dittills legat framför portalerna flyttas till andra platser och ersätts med annan sten, efter förslag av ärkebiskop Nathan Söderblom.	Hanzén, J. J. 1938.
1926	Elektrifiering av kyrkan och montering av 82 ljuspunkter i kyrkorummet. Förändringar av innertaket, dvs förstärkning av takstolarna, nedflyttning av innertakpanelen så att det vilar ovanpå de horisontella hanbjälkarna samt anordnande av värmeisolerande fyllning ovanpå denna panel. Åtgärden görs för att förbättra isoleringen.	Hanzén, J. J. 1938/ Björklund, B. 1984
1927-28	Insättning av s.k. katedralglas i gavelfönstren i koret efter en donation av Kerstin Olsson, Kramsta.	Hanzén, J. J. 1938.
1929-30	Sakristian renoveras. Nytt innertak, nya dörrar, väggar omputsas, skrudkammare inreds, målningsarbeten, mm.	Björklund, B. 1984.

1932-33	Ny tornhuv uppförs enligt ritningar upprättade av Erik Fant. Tornhuvven utförs av kopparplåt på stomme av trä. Lanterninen flyttas upp och kläs med koppar. Fasader och torn putsas och målas vita. Även snickerier och sockel målas.	ATA/ Hanzén, J. J. 1938.
1932	I kyrkans torn iordningställs två rum som kyrkomuseum.	ATA
1936	En ny kyrkogård för familjegravar anläggs i västra slutningen.	Hanzén, J. J. 1938.
1938	1920 års orgel byggs om och utökas av Olof Hammarberg. Klockställningen i tornet förstärks så att klockorna åter kan svänga fritt. (I 45 år hade man haft hammare som slog på dem på utsidan).	Björklund, B. 1984 och 1988.
1948	Kyrkan förses med fasadbelysning och högtalaranläggning.	Björklund, B. 1988.
1952	Urnlund anläggs på kyrkogården.	ATA
1958	Restaurering under ledning av arkitekt Bengt Romare. Kapitälerna förses med dekorativ utsmyckning i form av gipsplattor med förgyllt mönster. Ornering av kolonnkapitälerna görs efter förslag av skulptören Per-Erik Willö. Kyrkan får sitt nuvarande stengolv. Nischernas målningar från 1892 togs ner och ersattes med sju reliefskulpturer utförda i marmorstuck av skulptör Yngve Andersson. Nytt altare av brunröd Gustafs-marmor. 1838 års altarring återinförs. Den äldre barockpredikstolen återinförs. Predikstolen konserveras av konservator Sven Dalén. Dess färgsättning bildar grunden för kyrkans övriga färgsättning. Under orgelläktaren inreds en brudkammare. Kyrkans ljuskronor och lampetter kommer till. Sakristian restaureras och förses med nytt innertak, brandskyddat valv, toalett mm. Ny värmeanläggning i kyrkan. De gamla gravstenar som legat framför kyrkans portaler nedsänks i nivå med stengolvet i kyrkorummets fyra hörn.	Björklund, B. 1984 och 1988.
1958-1963	Utvidgning av kyrkogården efter förslag från trädgårdsarkitekt Ulla Bodorff.	ATA
1964	Anläggning för bla el, belysning etc. byggs i sakristiegången.	ATA
1965	Belysning (runt om och i närheten av kyrkan) på vägar och parkeringsplats vid kyrkan.	ATA
1966	Ny åskledaranläggning.	ATA
1970-tal	Sidoskeppens takfot förses med ventilationsgaller, vindarna evakueras genom mekanisk ventilation.	ATA
1973	Kororgel byggs av Grönlunds orgelbyggeri, Luleå, och invigs året efter.	ATA/ Björklund, B. 1988.
1974	Textilmonter byggs i sakristian	ATA
1976/1978?	Fasader putsas och målas. Fönster målas. Tak repareras och målas. Utvändiga dekorationer förgylls. Putsrening med påföljande omfärgning. Arbetet utfördes av Bernhard "Kyrktuppen" Herén. Den befintliga kalkputsens lagas med KC-bruk och målas med KC-färg.	ATA
1979	St. Pers kapell, den s.k. "Lillkyrkan", inreds i kyrkorummets nordöstra hörn. Kapellet inreds med altarbord, altarring, predikstol av Baltzar Beskow AB samt lösa stolar.	Björklund, B. 1984.
1980	Ny ekonomibyggnad på Järvsö kyrkogård efter ritningar av MK-Konsulter och Uppfeldt, Wallerstedt Arkitektkontor HB.	ATA
1983	Altare, predikstol, dopfont, altarring/knäfall i Lillkyrkan målas och marmoreras.	ATA

1988-1990	Utvändig restaurering efter C. A. Roos konsulterande ingenjörbyrå. Arbeten på fasader och torn, plåtavtäckningar mm.	ATA
1989	En minneslund anläggs på kyrkogårdens västra del, nära den s.k. Lillälven efter ritningar av landskapsarkitekt Roland Karlsson, Järvsö.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
1993	Ny orgel tillverkad av Grönlunds orgelbyggeri AB, Gammelstad, invigs.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
1994	Äldre gravkapell rivs och ersätts med ett nytt. Det tidigare gravkappellet hade måtten 5 * 8 meter och det nya får måtten 8,5 * 10,5 meter. Den utökade ytan används till toaletter, kisthiss mm. Byggnaden utformas med utgångspunkt från den tidigare byggnadens form, proportion, material och färgsättning.	ATA/ Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
2000	Instrumentskåp byggs i kyrkorummet och placeras mot den västra väggen i höjd med predikstolen. Brudkammaren inreds till barnrum.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
2000-2003	Fasadrenovering. Putslagningar utförs med kalkbruk 1:1. Färgborttagning genom varsam sandblästring. Avfärgning med våtsläckt Gotlandskalk i sju strykningar med kulör enligt färganalys. Byte av skadat fönstervirke och glas. Målning av fönster. Byte av skadade plåtdetaljer på fasaderna. Pannrumsdörren byts ut.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
2001	En byst i brons föreställande prosten Börje Björklund, tillverkad av konstnären Per Nilsson-Öst, placeras väster om kyrkan.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
2003	Bakom det fristående altaret byggs en trappa av trä för att prästen ska kunna stå på denna plats och leda gudstjänster och andra förrättningar.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.
2004	Ett antal stora björkar på kyrkogården fälls.	Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv.